

Pregledni članak

UDK 930.25:651.53 : 353.5.

PREUZIMANJE, SREĐIVANJE I STRUČNA OBRADA ARHIVSKE GRAĐE ORGANA UPRAVE S PODRUČJA MAKARSKE

Nataša Bajić-Zarko, Historijski arhiv, Split, Ive Lole Ribara 4/II.

Historijski arhiv u Splitu vrši nadzor nad arhivima i registraturama na području četrnaest srednjodalmatinskih općina. Naša stručna služba ulaže velike napore kod zaštite, osobito kad se radi o građi od izuzetne vrijednosti, jer je to jedan od glavnih preduvjeta za kasniji rad u Arhivu i za znanost. Zbog nemara, nepravilnog odnosa prema građi, nestručnog škartiranja bez ovlaštenja Arhiva, a najčešće zbog odlaganja građe koja je izgubila svoj operativni karakter u neadekvatni prostor, ovaj je Arhiv često bio prisiljen preuzimati građu u potpuno rasutom stanju da bi je zaštitio od daljeg propadanja. Građa u takvom stanju iziskuje opsežne i dugogodišnje radove na sređivanju, što ide na uštrb sređivanja drugih fondova. Problem preuzimanja nesređene građe javlja se u prvom redu u slučaju dokumentacije koja se odnosi na upravne vlasti. Ta građa obično nije cjelovita, jer se godinama povlačila po raznim neadekvatnim spremištima, korištena u pojedinim dijelovima (personalni spisi) od strane novih upravnih vlasti, a često je bila škartirana iz političkih, klasnih i drugih razloga.

Fondovi upravnih vlasti uglavnom su obimni količinom, pa zauzimaju veliki prostor. Poznato je da su spremišta jedan od glavnih problema suvremenih arhiva, pa je upravo to uvjetovalo da se spomenutoj građi da prioritet prilikom sređivanja. Jedan od razloga bilo je i to, što su se u toj miscellanei našli fondovi različitih povijesnih razdoblja, negdje već od doba Austrije pa do socijalističkog perioda.

Među nesređenim fondovima ove provenijencije koji se čuvaju u Historijskom arhivu u Splitu, najveći po kvantitetu (ukupno 120.000 svežnjeva) privremeno je nazvan »Arhiv upravnih vlasti Makarske« vremenaskog razdoblja od 1836. do 1968. godine. Primopredaja te građe izvršena je u srpnju 1981. god. od strane Arhiva i Skupštine općine Makarska. Jedan dio građe, koji je još operativan, čuva se kod Skupštine općine Makarska, a to su spisi agrarne reforme, spisi exproprijacije i nacionalizacije.

Napominjem da je sređivanje pojedinih dijelova te građe još u toku, te nije moguće dati potpune podatke o nekim cjelinama.

Rad je organiziran timski. Sva građa je najprije identificirana, a zatim smo bezvrijedni dio škartirali i komisijski uništili. Prilikom identifikacije zabilježena su i oštećenja, pa su se naknadno svi vredniji do-

kumenti restaurirali. Nakon uvida u cjelokupnu građu dobili smo pravu sliku o dijelovima različitih fondova, te smo pristupili njihovu razdvajanju. Razgraničenje fondova je neophodno: bitna je razlika u kriteriju vlasti Austrije, Kraljevine Jugoslavije, okupatorsko-kvislinških organa, organa narodne vlasti i socijalističkog perioda, jer se sve te političke i društvene promjene odražavaju i na građu.¹

Odvajanje fondova veoma je važna faza rada, o kojoj zavise svi kasniji stručni arhivistički poslovi, a ujedno je i osnovni uvjet funkcioniranja svake arhivske ustanove.

Većina fondova koji su tako razdvojeni fragmentarnog su karaktera. Prema vrijednosti građe vršeno je i sređivanje. Za većinu od njih sastavljen je popis, tj. sređeni su do one faze koja omogućuje potpuni uvid u građu.

Kao posebna cjelina izdvojena je građa Ureda za katastar Makarske 1936—1941, ukupno 280 kutija i 180 mapa. Uz vrijedne mape, spise Ureda za katastar, nalaze se posjedovni listovi. Građa je popisana, a sva oštećena restaurirana te priključena Arhivu mapa za Istru i Dalmaciju, sada u sastavu ovog Arhiva.

Predratnom razdoblju pripada i fond Sresko načelstvo Makarska 1919—1941, sa ukupno 31 kutijom. Sastoji se od četiri odjela: Uprave, Tehničkih radova, Šumarstva, Prosvjete. Najznačajniji su i najobimniji po količini građe spisi Odjela tehničkih radova. To su vrijedni dokumenti o izgradnji cesta i putova na području Makarske. Unutar pojedinih odjela građa je sređena po naravi spisa, jer se nije mogao rekonstruirati njihov prvobitni red.

Relativno je cjelovitija građa iz razdoblja NOB-a, utoliko više što su se uz spise sačuvali i protokoli. Najveći je među njima fond Okružni NOO biokovsko-neretvanski 1943—1946. — 50 kutija i 10 knjiga. Građa toga fonda raspoređena je po odjelima i sastoji se od dvanaest odjela: Tajništva, Financija, Narodnog gospodarstva, Trgovine i opskrbe, Poljoprivrede i šumarstva, Industrije, rudarstva, obrta, Građevinskog odjela, Tehničkih radova, Prometa, te Socijalnog, Zdravstvenog i Prosvjetnog odjela. Unutar pojedinog odjela spisi se sređuju po protokolu, tj. broju. Sređivanje toga fonda je u toku. Za njega će biti izrađeno adekvatno naučno-informativno pomagalo.

Manje fondove toga razdoblja čine Kotarski NOO Makarska 1943—1945, sa ukupno 9 kutija. Građa je sređna po odjelima i sastoji se od odjela: Tajništva, Financija, Uprave, Prometa, Tehničkog odjela, Industrije i obrta, Trgovine i opskrbe, Prehrane, Privrede, Gospodarstva, Zdravstva i Prosvjete. Najvredniji su spisi o obnovi zemlje nakon ratnog razaranja. To su spisi o obnovi škola, zgrada, o opismenjavanju, o

¹ Enisa Marić: Formiranje fondova organa vlasti i uprave do 1945. godine u Arhivu Hercegovine — Mostar, Arhivist, XXXII, 1—2, Beograd 1982, str. 78.

obnovi plovnih puteva, stočnog fonda, polja, o raspodjeli hrane i o konfiskaciji imovine narodnih neprijatelja. Za taj su fond sastavljene inventarske kartice.

Fond Općinski NOO Makarska 1943—1945. ima samo 5 kutija. Građa je sređena po odjelima: Tajništva, Gospodarstva, Prosvjete. I za taj su fond sastavljene inventarske kartice.

Od građe koja pripada tzv. NDH izdvojena su dva fragmentarna fonda: Rizničko upraviteljstvo Makarska, 2 kutije i 10 knjiga, te Velika župa Cetina, 1 kutija. Spisi Velike župe Cetina pripojeni su fondu Velika župa Cetina. Gotovo svi spisi toga fonda odnose se na dokumentaciju Ureda za kolonizaciju.

Razgraničenje i sređivanje fondova iz perioda naše socijalističke izgradnje ipak je jedno od najkompleksnijih pitanja. Zbog veoma dinamičnog društveno-ekonomskog i političkog razvitka našeg društva nakon rata, čestih promjena i reorganizacija veoma je teško odrediti kada se radi o kontinuiranom postojanju pojedinih nadležnosti. Osim toga, u našoj arhivističkoj praksi nisu još dokraja definirani kriteriji oko razgraničenja građe tih fondova. Prilikom formiranja fondova ovog perioda moglo bi se kombinirati nekoliko kriterija. Ipak, kriterij statusa pravne osobe i registraturnog poslovanja dolazi u obzir uvijek gdje je to moguće.²

Da bi se pravilno moglo raditi na sređivanju tih fondova, potrebno je dobro proučiti dokumentaciju o osnivanju te odgovarajući službeni tisak.

U okviru spomenutih »Upravnih vlasti Makarske« odvojeni su iz fonda ovog razdoblja Kotarski NO Makarska, 180 kutija, Narodni odbor općine, 4 kutije, i Skupština općine Makarska, 1 kutija. Najveći od njih je fond Kotarski NO Makarska 1945—1962. godine. Unutar toga fonda građa je raspoređena po odjelima: Tajništvo, Financije, Privreda, Poljoprivreda i šumarstvo, Trgovina i opskrba, Ribarstvo, Narodno gospodarstvo, Saobraćaj, Komunalni odjel, Građevinski odjel, Turizam i ugostiteljstvo, Prosvjeta i kultura. Rad na sređivanju ovog fonda je još u toku.

Uvidom u građu ovog perioda možemo zaključiti da je upravo ta građa najviše uništavana, što pokazuje nemarni pristup i nebrigu imalaca te nisku svijest o značenju ove arhivske građe — kako za praktične svrhe, tako i za proučavanje izgradnje našega suvremenog socijalističkog društva.

² D. Gavrilović: Formiranje arhivskog fonda, Arhivist, XXXII, 1—2, Beograd 1982, str. 36.

SUMMARY

THE TAKING-OVER, CLASSIFICATION AND ELABORATION OF ADMINISTRATIVE ARCHIVE DOCUMENTS OF MAKARSKA.

The author discusses the documents of the Administration of the mid-dalmatian towns that have entered the archive in Split. Most of the archive are unclassified and only now have they set to classifying it. The author further speaks of the various ways of classification, the types of archives and the problems that archivists come across during classification.

[The following text is extremely faint and largely illegible due to poor scan quality. It appears to be a continuation of the summary or the beginning of the main text.]